

ИЗВЪНКЛАСНИ И ИЗВЪНУЧИЛИЩНИ ДЕЙНОСТИ – НЕОБХОДИМОСТ ЗА ОСМИСЛЯНЕ СВОБОДНОТО ВРЕМЕ НА УЧЕНИЦИТЕ И РАЗВИТИЕ НА ТЕХНИТЕ ИНТЕРЕСИ И СПОСОБНОСТИ

Екип

Ирена Димитрова, директор на дирекция „Спорт и превенция на зависимости“, направление „Култура, образование, спорт и превенция на зависимости“, Столична община; за контакт: 02/ 9461412, irena13@abv.bg;

Описание на проблема

Мисията на Столична община за образованието е да осигурява качествено и достъпно образование, което успешно съчетава националните традиции с европейското измерение, и е насочено към развиване на индивидуалните способности на всеки гражданин на столицата като знаещ, мотивиран и способен на житейска и професионална реализация. За реализиране на своята мисия Столична община изгражда отворена и гъвкава ефективна система на столичното образование, формира диалогична среда и активно участие на гражданите и бизнеса и създава условия за пълноценна и сигурна среда за обучение и труд.

Общината е основен доставчик на извънкласни и извънучилищни дейности в образователните институции. Тези дейности съпътстват и подпомагат учебния процес и имат съществена роля за засилване на интереса на учениците към образователно-възпитателния процес и намаляване риска от отпадане от училище. Съществува реална необходимост за осмисляне на свободното време на учениците чрез форми и дейности, подпомагащи интелектуалното, духовното, нравственото и физическото им израстване, които да развият творческите интереси и възможности на учениците. По този начин те спомагат за формиране от подрастващите на граждански ангажирани личности, приобщени към ценностите на демократичното

общество и са форма на превенция на рисково поведение и промоция на здраве чрез здравното и гражданското образование. Извънкласните и извънучилищни дейности предоставят богати възможности за включването на различни участници, партньори и подкрепящи структури – родители, НПО, гражданска общественост в образователния процес.

Необходимите средства за осъществяване на извънкласни и извънучилищни дейности в образователните институции, се осигуряват главно чрез програми за външно финансиране, по които кандидатстват училищата в партньорство с Общината. Но доколко тези програми са чувствителни към пола и как това рефлектира в проектните предложения при избора на дейности и при оценката на постигнатите резултати?

Предмет на проучването

Проучването разгледа през призмата на пола изискванията по насоките за кандидатстване и тяхното прилагане чрез критериите за избор на извънкласни и извънучилищни дейности и определянето на бенефициентите в проектите, по които Столична община е кандидатствала в партньорство с училища през 2007 г. по две програми на Министерство на образованието и науката:

I. Национална програма на МОН – 2007 година „Училището – територия на учениците” – Модул „Извънкласна и извънучилищна дейност” (НП):

- изграждане и поддържане на училищни традиции - ритуализация на училищния живот;
- развитие на творческите способности на учениците;
- уплътняване на свободното време на учениците.

II. Програми на МОН по Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси” по схеми:

1. „Да направим училището привлекателно за младите хора” с приоритетни направления:

- подобряване достъпа до образование и обучение чрез разнообразяване

и разширяване на извънкласните и извънучилищните дейности;

- създаване на условия за развитие на потенциала на всяко дете;
- пълноценна социална интеграция и последваща професионална реализация.

2. „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурното образование и възпитание” с приоритетни направления:

- включване на деца и ученици от етническите малцинства в учебния процес
- подпомагане процеса на образователна интеграция
- намаляване броя на отпадналите, на застрашените от отпадане, както и на необхванатите от училищната система ученици.

Цели на проучването

Целта на проучването бе да направи анализ от гледна точка на пола установи дали в изискванията е заложен принципа на равнопоставеност на половете и как те се прилагат чрез критериите да избор на извънкласни и извънучилищни дейности, както и да определи факторите/ресурсите за избора на дейностите. По този начин ще се идентифицират възможностите на Столична община/местната власт за създаване на условия и реализиране на механизъм за достъпност, демократизация на качествено образование от гледна точка равнопоставеността на половете.

Данни (P1, P2)

Бяха анализирани проекти на 116 училища по НП и 107 училища по ОП, които са подадени в партньорство със Столична община (като водеща организация или партньор) през 2007 г.

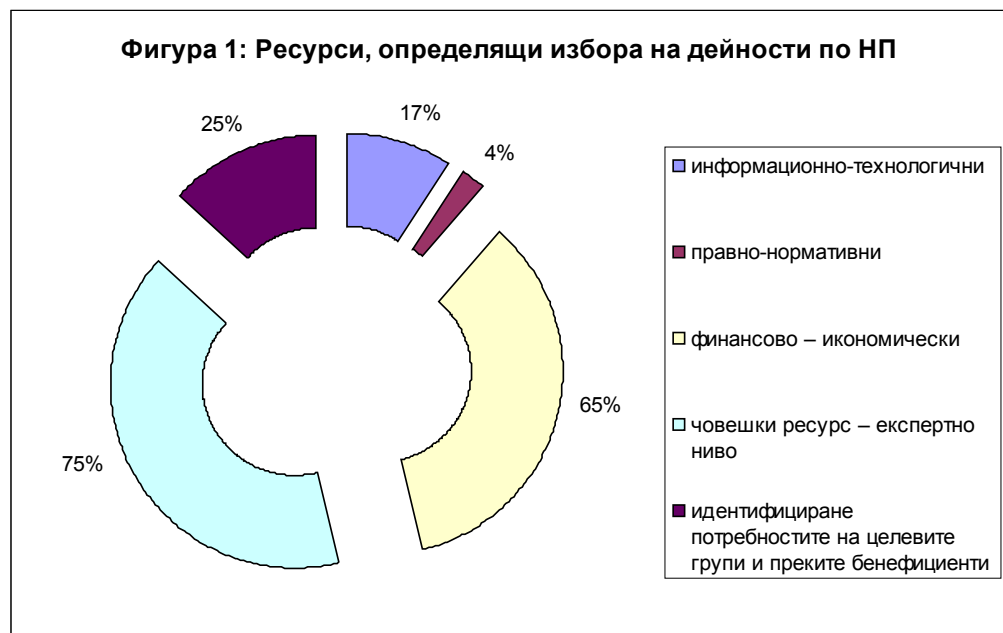
Изборът на извънкласни и извънучилищни дейности се определя от ресурсите на ниво-образователна институция, местна власт (Столична община), приоритети на държавна политика:

- информационно-технологични;
- правно-нормативни;
- финансово-икономически;
- човешки ресурс – експертно ниво;
- идентифициране потребностите на целевите групи и преките бенефициенти.

За целите на настоящото проучване фокусът е върху последния ресурс, тъй като по наше мнение, той би трябвало да е с най-голяма тежест при определяне на дейностите.

P1 и P2 – репрезентативност и ресурси

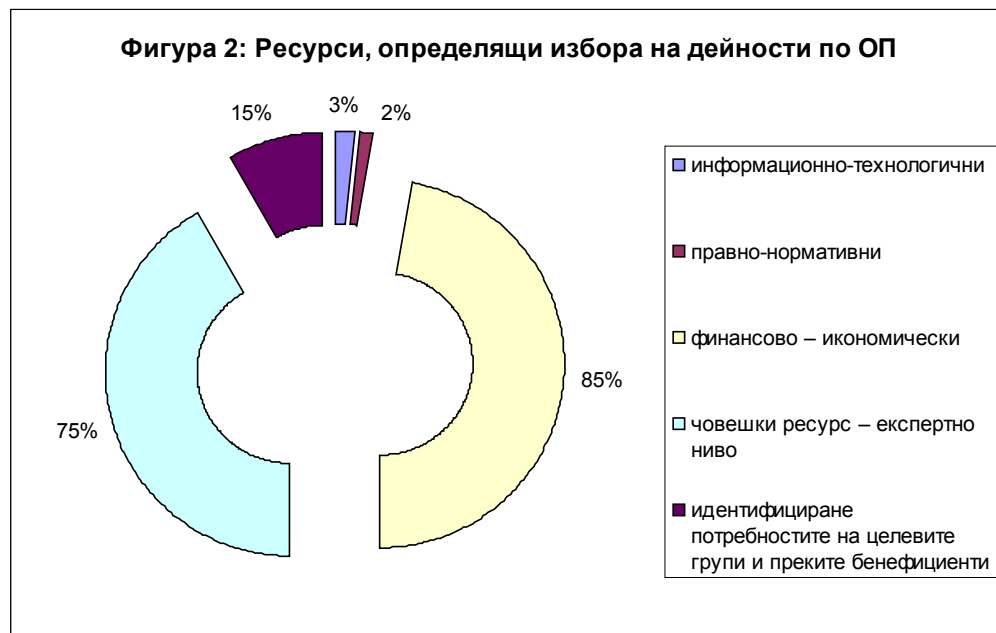
В НП са участвали общо 116 училища на територията на София, в т.ч. общински, държавни, частни. Сред критериите за оценка на проектите по НП не фигурира спазването на принципа за равнопоставеност на половете и показателите за изпълнение отчитат общо броя на учениците. 25% от проектите посочват като ресурс за избора на дейностите си идентифицирането на потребностите на целевите групи и преките бенефициенти, но то не се прави и от перспективата на пола (Фигура 1). На практика няма проекти, които да насърчават участието конкретно на момичета или момчета в определена дейност.

Заб. Процентите надхвърлят 100%, поради факта, че някои от училищата са посочвали повече от един признак, определящ избора им.

По ОП „Да направим училището привлекателно за младите хора“ и „Създаване на благоприятна мултикултурна среда за практическо прилагане на интеркултурното образование и възпитание“ са участвали съответно 70 и 37 училища.

В насоките за кандидатстване равенството на половете хоризонтални принципи са посочени „равенство между половете“ и „превенция срещу всички форми на дискриминация“. Въведени са индикатори по пол за броя на участниците по дейности, обаче те не са обвързани с крайния индикатор за ефективността на вложените средства, който е ограничението за разходите по участие на едно дете/ученик в проекта. Идентифицирането на потребностите е посочено едва при 15% от проектите като ресурс за избор при определянето на дейностите (Фигура 2). Сред тях са пренебрежимо малко онези, които са определени въз основа на потребностите на момичетата и момчетата като целеви групи

Заб. Процентите надхвърлят 100%, поради факта, че някои от училищата са посочвали повече от един признак, определящ избора им.

Анализ и заключения (РЗ)

Липсата на изискване за равнопоставеност на половете при НП прави невъзможно да се оцени дали дейностите имат ефект по отношение на момичетата и момчетата и дали отговарят на реалните интереси и нужди на съответните групи, тъй като показателите за изпълнение отчитат само общия брой на учениците по дейности. По този начин съществува опасността тези средства да бъдат разпределени неравностойно и да се задълбочат съществуващи неравенства по пол, вместо да се ограничават. На практика няма проекти, които да насърчават участието конкретно на момичета или момчета в определена дейност.

Макар при ОП да съществува изискване за равенство на половете, тя не изисква идентифициране на дейностите съобразно нуждите на целевите групи и бенефициентите по пол. Целевите групи се определят като „деца и ученици, родители, учители, директори, педагогически съветници, педагогически персонал“ без да се иска отчитане на различните нужди на тези групи съобразно пола. Има само индикатори по пол за броя на участниците по дейности, но не и за ефективността на вложените средства. Този факт неизбежно поставя въпроса по какъв начин се гарантира спазването на основния хоризонтален принцип за равенство на половете и дали вложените финансови средства на практика не задълбочават съществуващи неравенства по пол, вместо да ги преодоляват. Ниският процент на ресурса за идентифициране на потребностите на целевите групи и преките бенефициенти – едва 15%, показва, че все още те не се изследват задълбочено и не са определящи при избора на дейностите, което засяга в частност и интересите и нуждите на двата пола сред целевата група и преките бенефициенти. Причина за това е и съществуващият дефицит по отношение на информационно-технологичните и правно-нормативните ресурси (съответно 3% и 2%), необходими за реализиране на хоризонталните принципи на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси“.

Като имаме предвид важноста на извънкласните и извънучилищни дейности за развиване на талантите и уменията на учениците, това е очевиден

на загуба на възможност за използването на този финансов механизъм за насърчаване равните възможности и достъпа на момичета и момчета до тях.

Почти при всички проектни предложения и за двата типа програми идентифицирането на потребностите на целевата група и бенефициентите не се прави въз основа на техните специфични нужди и потребности от гледна точка на пола. Изборът на дейности и подготовката на проектни предложения не включва анализ на данни по пол, определящи са финансово-икономическите и човешки ресурси, т.е. капацитета на образователната институция. Идентифицирането на потребностите на целевите групи и преките бенефициенти е на трето място по важност и е в пъти по-малко от предходните два. Не се отчитат фактори, които пряко влияят върху училищната среда и образователния процес – културата на поведение, взаимоотношенията между връстници, агресията и насилието в образователните институции, социалното включване на различни целеви групи, интеграция на различни етнически групи, превенция на отпадането от училище и др. Анализът на статистическите данни обхваща групи, идентифицира проблеми, но не включва база данни и анализ по пол, които са определящи за избор на конкретни мерки и дейности за решаване на проблемите.

Така например, данните сочат, че учениците на територията на Столична община във възрастовата група 14-18 години съотношението между момичета и момчета е 62% към 38%. Диспропорцията се дължи на по-големия брой отпадащи ученици сред момчетата в тази възрастова група. Ето защо, за постигането на реален ефект от мерките за превенция на отпадащите ученици от тази възрастова група (например по проект по приоритетно направление за намаляване броя на отпадналите, на застрашените от отпадане, както и на необхванатите от училищната система ученици по ОП), е необходимо те да почиват на анализ на причините за отпадане на точно към тази проблемна група момчета и да са насочени конкретно към нея, а не към общата „безполова“ група ученици. В същото време за големия брой отпадащи момичета от ромски произход тези мерки едва ли биха имали ефект. Независимо, че целта е една и съща – да се предотвра-

ти отпадането или да се върнат учениците в училище, за да има ефект от мерките, те трябва да се съобразяват с особеностите на целевата група, в това число и по пол.

По същия начин би трябвало да се подхожда и при разработването на проекти например за превенция на агресията и насилието в образователните институции. Ако по данни на детската педагогическа стая има значително по-висок процент момчета склонни към или извършители на актове на насилие, то очевидно нашата основна целева група би трябвало да включва именно тях. Освен това, анализът по пол за причините за агресивното поведение при момчетата и момчетата може да покаже необходимостта от предприемане на различни мерки за двете групи, поради различните причини, пораждащи това поведение.

План за действие

С оглед повишаване на ефективността на предвидените дейности в проектните предложения препоръчваме предприемането на следните мерки по отношение на подобряване и по-ефективно използване на съответните ресурси на ниво-образователна институция, местна власт (Столична община) и приоритети на държавна политика.

- **Общината да организира обучения на педагогическата общност за повишаване на нейната чувствителност по отношение налага по пол на нуждите на учениците, включително и организиране на специално обучение по въпросите на равнопоставеността на половете за бъдещите бенефициенти на Оперативната програма. От особена важност е повишаване на осведомеността и познанията на педагогическата общност относно необходимостта от провеждане на дейности за равнопоставено участие на половете. Задълбоченият анализ и натрупването на знания ще доведе до по-висока чувствителност към проблемите за равнопоставеността на половете и адекватното им отразяване в дейностите и мерките. Ето защо е необходимо Общината да организира обучения на педагогическата общност относно необходимостта от провеждане на дейности за равнопоставено участие на половете.**

- **Да започне изграждането на информационна база данни по пол по отношение на извънкласни и извънучилищни дейности с цел подпомагане на училищата при разработването на проектни предложения. При идентифициране потребностите на целевите групи е необходимо да се отчита аспекта на пола като се вземат предвид фактори, свързани с културата на поведение, взаимоотношенията между връстници, превенция на агресията и насилието в образователните институции, което ще доведе до по-прецизно формулиране на дейностите и по-ефективно използването на икономическите ресурси;**
- **Необходимо е да се направи препоръка към Министерството на образованието и науката за промени в насоките за кандидатстване с цел включване на индикатор за последваща оценка на ефективността на разпределените средства за учениците по пол. Действащата нормативна уредба не отговаря на хоризонталните принципи на Оперативната програма „Развитие на човешките ресурси“ – тя не забранява, но и не изисква реализиране на дейности, идентифициращи или диференциращи нуждите на целевите групи по пол.**
- **Общината и училищата да продължат да разширяват партньорството с неправителствените организации, работещи в областта на образованието. Процесът за постигане на равнопоставено участие на половете в програмите за финансиране трябва да бъде ангажимент на всички нива както от страна на финансиращия орган, така и от страна на получаващите организации – образователна институция, местна власт, обществен сектор, което е гаранция за действителното му осъществяване.**